

1. Η ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ¹

1.1 Η ανάγκη για ενιαίο τρόπο παραπομπών

Κύριο μέλημά μας, όταν αναφερόμαστε στην παρουσίαση της βιβλιογραφίας, είναι η εξασφάλιση της ομοιομορφίας και της συνέπειας στο εσωτερικό της. Η απόπειρα κωδικοποίησης που ακολουθεί αφορά βασικά τις ενδεικτικές βιβλιογραφίες που υποστηρίζουν επιστημονικές εργασίες και δεν αναφέρεται σε οδηγίες που αφορούν άλλων ειδών βιβλιογραφικές παραπομπές (αναλυτικές, περιγραφικές και κριτικές βιβλιογραφίες).

Το πρόβλημα σε σχέση με τον τρόπο παρουσίασης της βιβλιογραφίας είναι ότι στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς (ιδιαίτερα σε σχέση με τη στίξη και την τυπογραφική παρουσίαση) δεν υπάρχουν κωδικοποιημένοι και κοινά αποδεκτοί κανόνες, όπως τους εννοεί η επιστήμη της βιβλιοθηκονομίας. Το γεγονός αυτό εξηγεί, εν πολλοίς, τη μεγάλη ποικιλία και διαφοροποίηση στην παρουσίαση της βιβλιογραφίας και στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς.

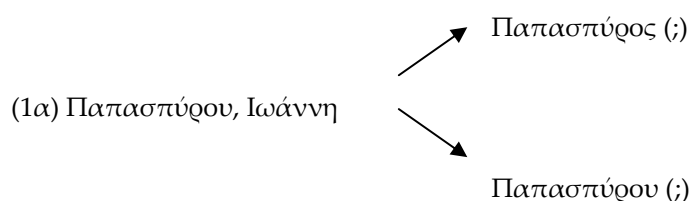
Παρακάτω θα γίνει αναφορά στα πιο κοινόχρηστα και λειτουργικά συστήματα στίξης και τυπογραφικής παρουσίασης. Η τελική επιλογή όμως, αφορά το συντάκτη της βιβλιογραφίας, ο οποίος πρέπει να έχει πάντα κατά νου ότι οι επιλογές του πρέπει να χαρακτηρίζονται από αυστηρότητα, συνέπεια και αισθητική.

1.2 Είδη βιβλιογραφούμενων εντύπων

1.2.1 Βιβλία

α. Ο συγγραφέας

Το επώνυμο του συγγραφέα καλό είναι να μπαίνει στην ονομαστική. Έτσι αποφεύγονται περιπτώσεις σύγχυσης

¹ Οι προτάσεις που γίνονται εδώ σε σχέση με τον τρόπο παράθεσης των βιβλιογραφικών παραπομπών αποδέχονται εν πολλοίς τις απόψεις που διατυπώνονται σχετικά στο *Οδηγός της Νεοελληνικής Γλώσσας*, επιμ. Ιορδανίδου Α., Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1999

Το μικρό όνομα του συγγραφέα, ακολουθεί το επώνυμο, και χωρίζεται από αυτό με κόμμα. Μπορεί να παρατίθεται πλήρες, σε συντετμημένη μορφή ή να αναφέρεται μόνο το αρχικό γράμμα.

(1β) Παπασπύρου, Ι., [...]

(1γ) Παπασπύρου, Ιωάν., [...]

(1δ) Παπασπύρου, Ιωάννης, [...]

Για συγγραφείς με το ίδιο ή κοινό ονοματεπώνυμο, πρέπει να βρούμε και να καταγράψουμε το πατρώνυμο

(2^α) Παπαδόπουλος, Ιωάννης Αλέξανδρος (πατρώνυμο)

(2β) Solano, Antonio Lorente, [...]

Για συγγραφείς με διπλό όνομα ή επώνυμο συνηθίζεται η χρήση ενωτικού

(3α) Παπαδόπουλος, Ιωάννης-Αλέξανδρος (διπλό όνομα)

(3β) Solano, Maria-Hosé, [...]

Το όνομα του ξένου συγγραφέα, (ακόμα και αν το έργο του είναι μεταφρασμένο στα ελληνικά), καλό είναι να διατηρείται στη γλώσσα του. Έτσι δε διασπάται η συνέχεια των καταχωρίσεων των έργων του ιδίου συγγραφέα.

(4) Eco, Umberto, [...]

Τα βιβλία αυτής της κατηγορίας μπορούν να αποτελέσουν ξεχωριστή κατηγορία στην τελική βιβλιογραφία, ή ακόμα και να ενσωματωθούν στον ενιαίο κατάλογο.

Όταν οι συγγραφείς είναι περισσότεροι του ενός, τότε καταχωρούνται τα δυο ή τρία πρώτα ονόματα, ενώ στη θέση των παραλειπόμενων ονομάτων πρέπει να τεθεί η συντομογραφία κ.ά. (et al.). Η παραπομπή μπορεί να έχει την παρακάτω μορφή:

(5^α) Αντωνίου, Μαρία, Παπαδοπούλου, Μαρία Δημήτριος, Καραπάνος, Νικήτας-Παντελής κ.ά., [...]

β. Ο τίτλος

Η σήμανση του τίτλου γίνεται με πλάγιους χαρακτήρες, χωρίς εισαγωγικά:

(6^α) Howard, K., Sharp, J.: *Η Επιστημονική Μελέτη* [...]

(6^β) Howard, K. & Sharp, J., *Η Επιστημονική Μελέτη* [...]

Ο διαχωρισμός τίτλου και υπότιτλου γίνεται συνήθως με τη χρήση διπλής τελείας, παύλας, τελείας ή απλώς, κόμματος. Έτσι, παραπομπή μπορεί να έχει πολλές μορφές. Θεωρούμε ότι η πιο λειτουργική είναι η χρήση της παύλας (6^ε)

(6^γ) Howard, K. & Sharp, J., *Η Επιστημονική Μελέτη, Οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών* [...]

(6^δ) Howard, K. & Sharp, J., *Η Επιστημονική Μελέτη: Οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών* [...]

(6^ε) Howard, K. & Sharp, J., *Η Επιστημονική Μελέτη – Οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών* [...]

γ. Πληροφορίες σε σχέση με την έκδοση: Τόπος, εκδότης, χρονολογία έκδοσης, (αριθμός σελίδων)

Οι τρεις πρώτες πληροφορίες που αφορούν την έκδοση (τόπος, εκδότης, χρονολογία) θεωρούνται πλέον απαραίτητες στις βιβλιογραφικές παραπομπές. Η πληροφορία για τον αριθμό των σελίδων δεν είναι απαραίτητη. Η δήλωση των πληροφοριών σε σχέση με την έκδοση γίνεται ως εξής:

(7) Howard, K. & Sharp, J., *Η Επιστημονική Μελέτη – Οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών*, Gutenberg, Αθήνα, 2001

1. 2.2 Άρθρα σε περιοδικές εκδόσεις

α. Ο συγγραφέας

Τηρούμε όλες τις συμβάσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω για τους συγγραφείς βιβλίων.

β. Ο τίτλος

Ο τίτλος του άρθρου καταγράφεται με όρθιους χαρακτήρες και εντός εισαγωγικών. Πρόκειται για γενικευμένη σύμβαση στο χώρο της βιβλιογραφίας.

Wong Y.H., «Managing information diffusion in internet marketing», [...]

γ. Τίτλος περιοδικού

Ο τίτλος του περιοδικού στο οποίο έχει δημοσιευτεί το βιβλιογραφούμενο άρθρο, παρατίθεται με πλάγιους χαρακτήρες, χωρίς εισαγωγικά.

Wong Y. H., «Managing information diffusion in internet marketing», *European Journal of Marketing*, [...]

δ. Τόμος και αριθμός τεύχους

Μετά τον τίτλο του περιοδικού ακολουθεί ο αριθμός του τόμου (αν τα τεύχη του περιοδικού εκδίδονται σε τόμους) και ο αριθμός του τεύχους. Μπορούν να αναφερθούν αμέσως οι αριθμοί ή να προηγηθεί η συντομογραφία τ. (=τόμος ή τεύχος), τομ., τευχ., αρ. (=αριθμός τεύχους) ή vol. (<volume), no (<numero), για την ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Wong Y. H., «Managing information diffusion in internet marketing», *European Journal of Marketing*, vol. 39, no 7, [...]

ε. Μήνας και χρόνος κυκλοφορίας

Τα στοιχεία αυτής της κατηγορίας συχνά παραλείπονται, αν και οι πληροφορίες που μας παρέχουν είναι πολλές φορές χρήσιμες κυρίως αν η κατάταξη της βιβλιογραφίας ακολουθεί το σύστημα συγγραφέας – χρονολογία. Κατά την καταγραφή προηγείται ο μήνας και ακολουθεί η καταγραφή της χρονιάς, χωρίς ενδιάμεση στίξη:

Wong Y. H., «Managing information diffusion in internet marketing», *European Journal of Marketing*, Vol. 39, no 7, Jan 2005, [...]

στ. Έκταση του άρθρου

Στα άρθρα υπάρχει μια γενικευμένη βιβλιογραφική παράδοση να γίνεται αναφορά στον αριθμό των σελίδων που αυτά καταλαμβάνουν. Οι συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται είναι: σελ. (=σελίδα/-ες), σ. (=σελίδα/-ες), σσ. (=σελίδες) ή p. και pp. για την ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Wong Y. H., «Managing information diffusion in internet marketing», *European Journal of Marketing*, Vol. 39, no 7, Jan 2005, pp. 926 - 946

1.2.3 Κεφάλαια σε συλλογικά έργα

Προκειμένου περί κεφαλαίων σε συλλογικά έργα, παραθέτουμε το όνομα του συγγραφέα, τον τίτλο του κεφαλαίου τα ονόματα των συγγραφέων ή του επιμελητή της συλλογικής έκδοσης και τον τίτλο της, και τον αριθμό των σελίδων.

Σταθόπουλος, Ι., «Η συνταγματική κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας και οι σχέσεις Πολιτείας-Εκκλησίας», στο συλλογικό τόμο: *Νομικά ζητήματα θρησκευτικής ετερότητας στην Ελλάδα*, (επιμέλεια: Δ. Χριστόπουλος), 1999, σσ. 117-143

1.2.4 Δικτυακοί τόποι

Για πληροφορίες που αντλούνται από το διαδίκτυο (Internet) πρέπει να γίνεται πλήρης αναφορά στο σχετικό δικτυακό τόπο.

Π.χ. <http://www.ajil.org/iraq> (12/9/2003)

Σχετικώς με τη χρήση πληροφοριών από το διαδίκτυο θα πρέπει να επισημανθεί ότι πρέπει να είστε ιδιαίτερα προσεκτικοί ως προς την επιλογή αυτών πληροφοριών. Το διαδίκτυο προσφέρει πλήθος πληροφοριών, οι περισσότερες από τις οποίες όμως ανεξέλεγκτες και συχνά εντελώς αντιεπιστημονικές. Για αυτό το λόγο χρειάζεται ιδιαίτερη φειδώ και προσοχή κατά τη χρήση τους. Οι καταλήξεις στη διεύθυνση, αποτελούν δείκτη για το είδος του δικτυακού τόπου που θα επισκεφθούμε.

Κατάληξη	Είδος	Περιγραφή
.com	εμπορική	Σκοπός των δημιουργών είναι η προώθηση και πώληση προϊόντων.

.edu	ακαδημαϊκή	Σκοπός των δημιουργών είναι η ενημέρωση για θέματα εκπαίδευσης και έρευνας. Συνήθως ανήκει σε εκπαιδευτικά ιδρύματα.
.gov	κυβερνητική	Σκοπός των δημιουργών είναι η ενημέρωση και προώθηση της κυβερνητικής πληροφόρησης με επίσημα στοιχεία και δεδομένα.
.org	εταιρική	Σκοπός των δημιουργών είναι η ενημέρωση για έρευνα που σχετίζεται κατά κύριο λόγο με την εταιρεία ή τον οργανισμό. ²

1.3 Παραθέματα - Υποσημειώσεις

Με τον όρο *παράθεμα* εννοούμε την κατά λέξη παρουσίαση μέσα στο κείμενο μας ή την απόδοση με δικά μας λόγια της γνώμης ενός άλλου συγγραφέα³. Κατά κανόνα με τις παραπομπές σε άλλους συγγραφείς επιδιώκουμε να στηρίξουμε την εγκυρότητα των δικών μας θέσεων, να ισχυροποιήσουμε τα επιχειρήματά μας επικαλούμενοι και άλλους επιστήμονες ή να αντιπαραθέσουμε τις δικές μας θέσεις σε απόψεις άλλων, με τους οποίους δεν συμφωνούμε. Δείχνουν το βάθος της έρευνας που έχει γίνει και το κατά πόσον ο συγγραφέας είναι ενήμερος για την επιστημονική συζήτηση γύρω από το θέμα που πραγματεύεται, την προβληματική της, τις διάφορες απόψεις και διχογνωμίες. Ο συντάκτης μιας επιστημονικής εργασίας πρέπει με εντιμότητα να ξεχωρίζει τις ξένες απόψεις από τις δικές του. Οτιδήποτε λαμβάνει από τις πηγές και τη βιβλιογραφία πρέπει να το δηλώνει παραπέμποντας στο σχετικό έργο. Αυτό γίνεται στις υποσημειώσεις. Υπάρχουν διάφορες παραλλαγές στον τρόπο γραφής μιας υποσημείωσης. Απαραίτητο είναι σε κάθε εργασία να τηρούμε ενιαία μορφή στις υποσημειώσεις μας. Οι παραπομπές στην πηγή μιας πληροφορίας ή έκφρασης μπορούν να τεθούν εντός κειμένου, ή στο τέλος της κάθε σελίδας ή του κειμένου (υποσημειώσεις).

² Ο πίνακας είναι δημοσιευμένος στο <http://orion.lib.teithe.gr/>

³ Σε αντίθετη περίπτωση υποπίπτουμε στο παράπτωμα της λογοκλοπής: Ο όρος περιλαμβάνει την αντιγραφή αλλά και την παράφραση προτάσεων από κείμενα χωρίς να αναφέρονται οι πηγές. Όταν η βασική ιδέα πάνω στην οποία στηρίζεται μία εργασία είναι πρωτότυπη και προέρχεται από κάποιον άλλο, θα πρέπει να αναφέρεται η πηγή είτε ως υποσημείωση είτε ως ευχαριστία.

Οι παραπομπές:

- συμβάλλουν στην τεκμηρίωση των κρίσεων και πληροφοριών που παρατίθενται στο κυρίως κείμενο.
- βοηθούν τον αναγνώστη να ανατρέξει στις αναφερόμενες πηγές για διασαφήσεις, αναλυτικότερα σχόλια ή περισσότερες πληροφορίες
- ενημερώνουν τον αναγνώστη για την πατρότητα ξένων εκφράσεων ή απόψεων που παρατίθενται στο κείμενο, στοιχείο σημαντικό για την καλύτερη διακρίβωση και αποτίμηση του νοήματός τους.

Προσοχή: Δεν παραπέμπετε σε πηγές χωρίς να τις έχετε ελέγξει. Το ίδιο ισχύει, πολύ περισσότερο, για την αντιγραφή παραπομπών από κείμενα άλλων, η οποία καλό είναι να αποφεύγεται. Εάν η παραπομπή είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, έστω και αν ο έλεγχός της είναι δυσχερής (επειδή λ.χ. πρόκειται για ξενόγλωσση, παλαιά ή δυσεύρετη πηγή), μπορείτε να την παραθέσετε, αναφέροντας όμως ρητά από πού την έχετε αντλήσει.

1.3.1 Πώς γίνονται οι παραπομπές εντός κειμένου - Εναλλακτική γραφή παραπομπών (φιλική προς τον αναγνώστη)

Για να είναι η παραπομπή πιο ευσύνοπτη, να μη διασπά τη ροή του κειμένου και να μη κουράζει τον αναγνώστη, καλό είναι να αναγράφεται μόνο το όνομα του συγγραφέα, η χρονολογία και ο αριθμός της σελίδας και όχι όλα τα στοιχεία που αφορούν την έκδοση (ο πλήρης τίτλος του έργου, ο τόπος και ο εκδοτικός οίκος). Τις πληροφορίες αυτές μπορεί να τις αντλήσει ο αναγνώστης από τον πίνακα βιβλιογραφίας τον οποίο θα παραθέσουμε στο τέλος της εργασίας μας. Ο αναγνώστης, βλέποντας το όνομα του συγγραφέα μπορεί να ανατρέξει στη βιβλιογραφία για να δει τα λοιπά στοιχεία του έργου. Κρίσιμη σε αυτό το σημείο είναι η χρονολογία, ιδίως σε περίπτωση που έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερα του ενός έργα του ίδιου συγγραφέα.

Οι εντός κειμένου οι παραπομπές μπορούν να έχουν την παρακάτω μορφή:

Ο Κοντοσόπουλος (1994, σελ. 19) εξετάζει ...[με κενό μετά το κόμμα ή τη διπλή στιγμή]

Ο Κοντοσόπουλος (1994: 19) εξετάζει ...

(βλ. Σελλά-Μάζη, 1997· Τσιτσελίκης & Χριστόπουλος, 1997) [μέσα σε παρενθέσεις, οι διαφορετικοί συγγραφείς χωρίζονται με άνω στιγμή]

1.3.2 Συντομογραφίες σε παραπομπές

"όπ. π.", ή "ό. π." (= όπου παραπάνω): τίθεται μετά από το όνομα του συγγραφέα και αντικαθιστά τον τίτλο του έργου ο οποίος έχει ήδη αναφερθεί στην αμέσως προηγούμενη παραπομπή ή και σε προηγούμενες παραπομπές, υπό την προϋπόθεση ότι δεν αναφέρονται περισσότερα έργα του ίδιου συγγραφέα.

Π.χ. βλ. Weber M., όπ. π., σελ. 210.

"πρβλ." (= παράβαλε): όταν η αναφορά του κυρίως κειμένου παρουσιάζει ομοιότητα ή αναλογία με το περιεχόμενο της πηγής στην οποία παραπέμπουμε.

"αυτόθι" ή "στο ίδιο": όταν αναφερόμαστε ακριβώς στην ίδια πηγή (ακόμα και σελίδα) με προηγούμενη παραπομπή. Στη θέση τους χρησιμοποιείται επίσης και ο λατινικός όρος "ibid." (= ibidem, αυτόθι). Π.χ. βλ. Weber M., αυτόθι.

"passim" (= διάσπαρτα): όταν η αναφορά του κυρίως κειμένου δεν συνδέεται με συγκεκριμένη φράση ή περίοδο του παραπεμπόμενου έργου, αλλά με το σύνολό του, όπου απαντώνται διάσπαρτα στοιχεία που την τεκμηριώνουν. Π.χ., Βλ. Taylor, *The anatomy of the Nuremberg trials*, 1992, passim.

"αντίθετος/η": δηλώνει την αντίθεση της παραπεμπόμενης πηγής με προηγούμενη αναφορά της ίδιας υποσημείωσης ή του κυρίως κειμένου. Στη θέση του χρησιμοποιείται επίσης και το λατινικό επίρρημα "contra". Π.χ. Αντίθετος ο Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, σελ. 183.

1.4 Μικτή βιβλιογραφία – η ενδεικνυόμενη σειρά στην παράθεση των ονομάτων

Οι συγγραφείς τους οποίους επικαλούμαστε πρέπει να αναφέρονται στο τέλος της εργασίας με αλφαβητική σειρά (και χωρίς αρίθμηση). Στην περίπτωση που η βιβλιογραφία περιλαμβάνει και αναφορές σε ξένα συγγράμματα, είναι δυνατόν να χωριστεί σε ελληνική και ξενόγλωσση. Αν θέλουμε να παρουσιάσουμε μια ενιαία βιβλιογραφία τότε πρέπει να τηρείται η μικτή αλφαβητική σειρά με βάση τον παρακάτω πίνακα:

Aα	Aa	Ηη	--	Nv	Nn	Υυ	Uu
Bβ	Bb	--	Hh	Ξξ	--	--	Vv
Γγ	Cc	Θθ	--	Oo	Oo	--	Ww
Δδ	Dd	Ιι	Ιι	Ππ	Pp	Φφ	--
Εε	Ee	--	Jj	--	Qq	Χχ	Xx
--	Ff	Κκ	Kk	Pp	Rr	Ψψ	--
Zζ	--	Λλ	Ll	Σσ	Ss	Ωω	--
--	Gg	Μμ	Mm	Ττ	Tt	--	Zz